

MAPINA ΒΡΕΛΛΗ-ΖΑΧΟΤ

ΕΝΔΥΜΑ ΚΑΙ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ
ΣΤΗ ΖΑΚΥΝΘΟ
ΚΑΤΑ ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ 1877-1911

Ανάτυπο από την «Δωδεκάνησος ΙΙ^ο τόμος ΙΙ^ο τεύχος 1 (1936)
Επιστημονική Επετηρίδα του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας
της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

ΜΑΡΙΝΑ ΒΡΕΛΛΗ-ΖΑΧΟΥ

ΕΝΔΙΓΜΑ ΚΑΙ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ ΣΤΗ ΖΑΚΥΝΘΟ ΚΑΤΑ ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ 1877-1911

Η διαχρήματη¹, ως λόγις και ως εικόνα, μέτα από την τύπο, τη φωτογραφία, τον κινηματογράφο, την τηλεόραση, τις αφίσες κ.λπ. αποτελεί ένα πλήθερο αντικείμενο έρευνας². Στην επιστήμη της Ακαδημίας³ ειδικότερα δίνει τη δυνατότητα ανίχνευσης, αποκάλυψης και ερμηνείας μηρφών της πολιτισμικής συμπεριφοράς των κοινωνιών αμέδων υπό την κυριαρχία των εκάστοτε οικο-

1. Διαφήμιση είναι «η τεχνική που χρησιμοποιείται για να κάνει γνωστό στο κοινό πρόσωπα, πτηρεδιές, γυώμες ή αιτία, με σκοπό να πειστεί το κοινό να αγαπήσει με ορισμένο τρόπο προς τη διαφημίζομενο αντικείμενο» (βλ. Εργαλειοποίεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτανικά, Τόμος Εικοστός, Εκδοτικός οργανισμός Πάπυρος, 1984, σ. 382). Η ανάπτυξη της τυπογραφίας κατά το 18ο και 19ο αιώνα ευνόησε τις έντυπες διαφημίσεις, που πρωτεύουσαν σε εβδομαδιαίες εφημερίδες του Λονδίνου το 17ο αιώνα και γνώρισαν ακμή κατά το 18ο. Στην Αμερική εμφανίστηκαν μετά το 1790 και έγιναν αντικείμενο έντονης επαγγελματικής δραστηριότητας οργανωμένων γραφείων μέσα στα γενικότερα πνεύματα του αναπτυσσόμενου καπιταλισμού κατά το 19ο αιώνα και εξής (βλ. William G. Gabler, *The Evolution of American Advertising in the Nineteenth Century*, *Journal of Popular Culture*, XI: 4 (Spring 1978), σ. 763-771).

2. Από τις εργασίες για τη διαφήμιση αναφέρεται κατ' επιλογή: Lloyd Herrold, *Advertising Copy, Principles and Practice*, New York 1926· Otto Kleppner, *Advertising Procedure*, New York 1933· S. Watson Dunn, *Advertising, Its Role in Modern Marketing*, New York 1961· A. Frey and J. Halterman, *Advertising*, Ronald Press, New York 1970⁴· Maurice I. Mandell, *Advertising*, Englewood Cliffs, New Jersey 1974. Από την ελληνική βιβλιογραφία βλ. Ιωάννου Β. Ψαράκη, Ήώς πρέπει να πωλήσετε και να διαφημίζετε, Νέα Δημοσιότης, Πάτρα 1983⁵ (α' έκδοση Πατραΐας 1927); Νίκου Παπαγεωργίου, Οι παλιές ελληνικές ρανδάκες, 1900-1950, Νέα Δημοσιότης, Πάτρα 1985. Ήλ. επίσης στο περιοδικό Βιβλιοφύλακα, τεύχ. 25 (χ.χ.), Αριθμός: Πολιές διαφημίσεις - Σήματα Επιχειρήσεων - Καταχωρίσεις (όπου το θέμα προσγγίζεται δημοσιογραφικά και εικαστικά).

3. Λείπουν οι συστηματικές λαογραφικές μελέτες για το φαινόμενο της διαφήμισης. Σημειώνω μερικές από τις πιο αξιόλογες: Otto Görner, *Reklame und Volkskunde, Mitteldeutsche Blätter für Volkskunde*, 6(1931), σ. 109-127· Leo Spitzer, *American Advertising Explained as Popular Art*, στου Leo Spitzer, *A Method of Interpreting Literature*, New York 1949, σ. 102-149· Julian Mason, *Some Uses of Folklore in Advertising*, Tennessee Folklore Society Bulletin, 20(1954), σ. 58-61· Alan Dundes, *Advertising and Folklore*, *New York Folklore Quarterly*, 19 (1963), σ. 143-151· Karl Veit

νηματών (εμπιρικών) δεδομένων. Δεν προτίνει μόνο τρόπους και πρότυπα ζωής αντικατεύθυντες την ίδια την επιχή της γένεσης, επιβολής και λειτουργίας αυτών των προτύπων και ως μακρύπτει την ιεράρχηση των αξιών που εμπεράγγελται στην ιδεολογικό τόπο των μικρών άνθρωπων¹.

Έναν από τους ζωτικότερους τομείς της διαφημιστικής δραστηριότητας αποτελεί η ένδυση². Η παρόντα εργασία στηγάλειται με τη διαφήμιση ενδυμάτων και δημικτολογικών εξαρτημάτων τις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα και τα πρώτα χρόνια του 20ού στον ενδιαφέροντα ιστορικό χώρο του νησιού της Ζάκυνθου, με τους στενούς, από το 15ο ήδη αιώνα, οικονομικούς και πολιτισμικούς δεσμούς με τη Δυτική Ευρώπη³.

Το υλικό που μελετάται αφορά συγκεκριμένα το διάστημα 1877-1911. Αποτελείται από 112 διαφημιστικά κείμενα δημοσιευμένα στον τοπικό (ακριτικό στην περίοδο εκείνη) τύπο⁴ της Ζάκυνθου με τη μορφή «μικρών αγγελιών, αναντικούντσεων», «γνωστοποίησεων», «ειδοποίησεων» ή άλλοτε παρουσιάζο-

Riedel, Werbung und Reklame als Volkskundliches Problem, Beiträge zur deutschen Volkskunde und Altertumskunde, 10 (1966), σ. 93-117; Barbara and Wolfgang Mieder, Tradition and Innovation: Proverbs in Advertising, Journal of Popular Culture, 11:2 (1978), σ. 308-319. Από την ελληνική βιβλιογραφία βλ. Δημ. Σ. Λουκάτου, Σύγχρονα λαογραφικά (Folklorica Contemporanea), Αθήναι 1963, σ. 33-37 (Η παρούσα στη διαφήμιση).

1. Βλ. Μπ. Κουνέτσοφ, Καταναλωτική κοινωνία. Αυτοπάτες και πραγματικότητα, Σύγχρονη Εποχή, Αθήναι 1985⁵, σ. 16.

2. Βλ. Elizabeth B. Hurlock, The Psychology of Dress. An Analysis of Fashion and Its Motive, Arno Press, New York 1976, σ. 139-142, όπου γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στην ένταση διαφήμιση ενδυμάτων στις εφημερίδες και τα περιοδικά. Χαρακτηριστική είναι η πληροφορία ότι στις Ηνωμένες Πολιτείες ήδη το 1927 δαπανήθηκαν 750 εκατομμύρια δολάρια για διαφημίσεις στις εφημερίδες.

3. Βλ. Λεωνίδα Χ. Ζώη, Ιστορία της Ζάκυνθου, Αθήναι 1955.

4. Λεωνίδα Χ. Ζώη, Λεξικό Ιστορικού και Λαογραφικού Ζάκυνθου, Τόμος Α': Ιστορικόν - Βιογραφικόν, Αθήναι 1963, σ. 207, λ. Εφημερίδες Ζάκ., δύον οι τέλοι 174 εφημερίδων που εκδόθηκαν στο νησί μετά το 1848 «αφ' ής εδόθη εἰς την Επτάνησον η Ελευθεροτυπία» στο ίδιο Λεξικό, τόμος Α', Μέρος Δεύτερο, σ. 526, λ. Περιοδικά, αναφέρονται οι τέλοι 44 περιοδικών.

Κατά την αναζήτηση υλικού για την παρούσα εργασία ερευνήθηκαν συνολικά 75 έντυπα της περιόδου 1862-1915 που φυλάσσονται στη Δημόσια Βιβλιοθήκη Ζάκυνθου. Διαφημιστικά κείμενα εντοπίστηκαν στις εφημερίδες Αγών (1877-1883), Ελπίς (1881-1896), Εμπρός (1900), Έρευνα (1902), Κόσκινο (1877-1879), Κρουγή (1883), Νέον Πνεύμα (1907), Ο Αγελάρητος (1895), Ο Φιλελύθερος (1911), Πατριώτης (1893-1899) και στο περιοδικό ΑΙ Μούσαι (1894-1911).

Τα πλήρη στοιχεία των φύλλων των εντύπων από τα οποία επιλέχθηκαν και αποδελτιώθηκαν τα κείμενα που χρησιμοποίησαν παρατίθενται στο τέλος της εργασίας.

Ευχαριστώ θερμά και από τη θέση αυτή τη διευθύντρια κ. Γεωργία Παπαδάτου καθώς και το προσωπικό της Βιβλιοθήκης για τις διευκολύνσεις και τη βοήθεια που μου προσέφεραν κατά τη διάρκεια της εργασίας μου.

νται καὶ ως σύντομες ειδήσεις, πυρβολιές ή υποδείξεις των συντεκτών του εντύπου, χνυπόγραφα. Δεν συνοδεύονται από εικόνες ήταν περιβάλλονται από διαχρονικά πλάίσια. Είναι διεκτυπωμένα σε χρώμα, χαλκεύουσα και δημοσιεύονται κατά κανόνα στην τελευταία πλίθα του συνήθως τετραπλάσιου όγκου της ζωής του ηγουμένου.

Γενικά τα κείμενα χωρίς είναι πιλότιμα για τη λαογραφική - ενδυματική έρευνα, γιατί περιέχουν όρθιον πτονεία χρήσιμη στην καντήλωση της κατικής κατεξαρχής αμφιστής στη Ζάκυνθο⁶. κινητούμενη πειστικά τη γυργή, αποκαπνίζοντη της ικανής ενδυματικής⁷ και πιο καλύπτουν ταυτόχρονα πτυχές της οικονομικής - εμπορικής ζωής του νησιού, καθίσιως μάλιστα πυνχαρές εργαλείς απονομιάζουν σχεδόν ταυτέλαιρα⁸.

Τα μηγύνικα που περνούν μέσω από τη διαφημιστικά κείμενα είναι στερεότυπα και παραλλάστουν με προσθιακήρεσσες στοιχείου, χνάλιγχ με την περίπτωση⁹.

1. Βλ. Μαρίνας Βρέλλη-Ζάχου, Η ενδυματική στη Ζάκυνθο μετά την Ένωση (1864-1910). Συμβολή στη μελέτη της ιστορικότητας και την κοινωνιολογίας του ενδύματος, Διδακτορική διατριβή, Ιωάννινα 1985, σ. 87-95.

2. Ο.π., σ. 96-124.

3. Χρήσιμα ωστόσο για την έρευνα της επαγγελματικής-οικονομικής ζωής στη Ζάκυνθο είναι τα στοιχεία που μας προσφέρουν οι επόμενες εργασίες: Μαριέττας Γιαννοπούλου, Η γυναικεία βιοτεχνία Ζάκυνθου, Ελληνική έτος Α' (1921), τεύχ. 9, σ. 241-244 και τεύχ. 10, σ. 286-291· Λ. Κωστόπουλου, Οδηγός εμπόρων, βιομηχάνων, επιστημόνων και κτηματών της νήσου Ζάκυνθου, ει Ζάκυνθος 1898· Αγγελού Μωρέττη, Στατιστικός πίνακας της νήσου Ζάκυνθου, στη Πανηγυρικό τεύχος επί τη εκαπονταστηρίδι από της γεννήσεως του εθνικού ποιητού Διονυσίου Σόλωμού, Ζάκυνθος, Μάιος 1902, σ. 419-421, 429-434, 436-440, 444-446· Τιμολόντος Κακολύρη - Αγγελού Μωρέττη, Η Ζάκυνθος υπό βιομηχανική πτοφιν, 6.π., σ. 570-585· Ludwig Salvator, Zante, Allgemeiner Theil, Prag, 1904, σ. 455-638. Βλ. επίσης Ζώη, Ιστορία, 6.π., σ. 374-389· στου ίδιου, Λεξικόν, 6.π., τ. Α', σ. 94 (Λ. Βιομηχανία), σ. 186 (λ. Ελατα), σ. 190 (λ. Εμπόριον)· 6.π. (Μέρος Δεύτερον), σ. 611 (λ. Σταφίδα)· στου ίδιου, 6.π., τ. Β': Λαογραφικόν, σ. 82 (λ. βιομηχανία), σ. 140-141 (λ. εμπόριον), σ. 530-531 (λ. χρυσοχοική).

4. Για την προστημένη χρήση της γλώσσας στη διαφημιστικά κείμενα βλ. Otto Kleppner, How to write a slogan, Printer's Ink, 222 (March 19, 1948), σ. 40· David Ogilvy, Confessions of an Advertising Man, New York 1963, σ. 104 [οι διαφημιστές συμφωνούν ότι ο τίτλος είναι ο σημαντικότερος παράγοντας σε μιαν έντυπη διαφήμιση, γιατί τον τίτλο διαβάζουν πάντες φορές περισσότεροι αναγνώστες σε σχέση με το ίδιο το κείμενο. Ανδογή για τις ενδυματολογικές διαφημίσεις είναι η παρατήρηση της Elizabeth B. Hurlock, δ.π., σ. 140: «By reading the headline alone, any one would be able to get a very good idea of what the latest and most fashionable styles are to be».

5. Βλ. επίσης σχετικές παρατηρήσεις στο έργο του S.I. Hayakawa, Language in Thought and Action, Harcourt, Brace and World, New York 1964², σ. 278, 282, 286· την εργασία του James W. Tankard, Jr., The Effects of Advertising on Language: Making the Sacred Profane, Journal of Popular Culture, IX: 2 (1975), σ. 325-330 [η εκμετάλλευση από τους διαφημιστές ιερών και κρίσιμων λέξεων, ιδεών και συμβόλων, π.χ. love, peace, natural foods, interpersonal honesty, self-Knowledge, women's li-

- Παρουσιάζονται μέσ' απ' χωτά στο αναγνωστικό κοινό του νησιού οι χαροπούμενοι επαγγελματικά στους διάφορους τομείς της παραγωγής της ενδυματικής: 1. Έμποροι υφασμάτων²
 2. Έμποροι ραπτομηχανών³
 3. Ράφτες και μαδίστρες ενδυμάτων⁴
 4. Πιλοποιοί (και συχνά έμποροι έτοιμων πίλιων)⁵
 5. Έμποροι έτοιμων ενδυμάτων (και λοιπών νεωτερισμών)⁶
 6. Βαρείς και ιδιοκτήτες καθαριστηρίων και σιδηρωτηρίων⁷
 7. Υποδηματοποιοί⁸
 8. Αργυροχρυσούχοι - Ωρολογοποιοί (που διαθέτουν και οπτι-

heration κ.λπ.). Από την πρόσφατη βιβλιογραφία βλ. την εργασία των Torben Vestergaard και Kim Schroder, *The Language of Advertising*, Basil Blackwell, Oxford 1985 (και ειδικά τις σ. 13-48: *Language and Communication*).

1. Ο όρος «ανδυματικό» στην ευρύτερη χρήση του δεν αναφέρεται μόνο στα διάφορα ανθρώπινα «φορέματα», αλλά περιλαμβάνει και δ.τι αφορά τα στολισμό και τον καλλωπισμό του ανθρώπινου σώματος, κοσμήματα, μακιγιάζ κ.λπ. Το πνεύμα αυτό διέπει όλες τις ενδυματολογικές εργασίες. Ως παράδειγμα αναφέρω της R. Turner Wilcox, *The Dictionary of Costume*, Charles Scribner's Sons, New York 1969, δύο ποικίλοι όροι σχετικοί με το στολισμό και τον καλλωπισμό εντάσσονται στην ευρύτερη έννοια «costume» του τίτλου (π.χ. σ. 87-88: cosmetics, σ. 201: makeup, maquillage, σ. 252: ornament, σ. 341-342: tattooing κ.λπ.).

2. Συναντώνται τα ονόματα: Ηρακλ. Δραγάνως - Κ. Μουστάκης, Ιωάννης Κονοφάρος, Ηλίας Μπάρης, Αικατερίνη Πυλαρινού, Σπύρος Τσακαστάνος, Γεώργιος Φ. Χαριάτης. Οι παραπάνω συχνά εμπορεύονται ταυτόχρονα και άλλα εδυματολογικά είδη (καπέλα, γάντια, στολίδια, καλλυντικά κ.λπ.).

3. Αναφέρονται οι Σαμουτήλ Λέβης και Ιάκωβος Φέρρος.

4. Αναφέρονται οι: Αναστούλα ιερέως Αθανασιοπούλου, Αφροδίτη Βαλάση (επίσης μοδίστρια πίλων), Γεώργιος Βουλτούνης, Ελένη Ζαχαράκη, Νικολέτα Καψιμαλαπούλου, Ελισάβετ Δ. Μπίτση, Κατή Πεταδή, Ελένη Διον. Σούρμπη-Νοβάκου.

5. Συναντώνται τα ονόματα: Αιμιλία Γ. Βεντούρα, Ισαάκ Βεντούρας, Ρουμβίνα Καβελάρη ή Μπελαμέρη, Μάρκος Κασσάνος, Άλεξ. Κλαυδιανός, Γεώργιος Κλαυδιανός, Ελένη Κλαυδιανός, Κων. Γ. Κλαυδιανός και Υιοί, δις Κολοκοτά, Νίκα Καναστανίνου, Αδριανή Μεσσάλη, Διανυσά Ι. Μπαμπάση, Τέτα Δ. Μπίτση, Αικατερίνη Πυλαρινού, Καλομοίρα Παπαγεωργοπούλου, Σ. Χ. Ραφνόνης, Σαμάρας, Α. Σοτοβίη, Σ. Τσακαστάνος, Πέτρος Τολιδηπούλος.

Από τους παραπάνω πολὺ συχνά διαφημίζονται οι Αιμιλία Βεντούρα, Καλομοίρα Παπαγεωργοπούλου και Αικατερίνη Πυλαρινού. Τα καταστήματά τους πολλές φορές τα ονομάζουν «εργοστάσια».

6. Αναφέρονται ο Παν. Γουργουράκης και Σα. Γεώργιος Νεζερίτης, Ιωάννης Τσακαστάνος, Σπυρίδων Τσακαστάνος.

7. Ως βαρείς και κηλιδοκαθαριστές διαφημίζονται ο Βαρθολομαίος Μοντεβέρδες («κακ Μεδιολάνου») και ο Νικόλαος Σταβέρης Λέντζερης («ηγ συνεργασία του αρίστου και ειδικού τεχνίτου κ. Ιων. Στρατοπούλου») ως σιδερώτρια η Βαντωρία Κλαδή.

8. Αναφέρονται οι: Μιατέστα Μαυράτζαρ, Δ. Καποδιστριας και Ανδρέας Διον. Χρυσάρης.

- κά είδη)¹
 9. Κουρείς - Μυριπώλες (που διεκδίκουν και άλλα ενδύματα, λογικά είδη όπως π.χ. γάντια, γραβάτες κ.ι.π.)²
 10. Φαρμακοποιοί (που διεκδίκουν και είδη καλλιωπισμού)³
 11. Πουδροποιοί⁴

Ας σημειωθεί διτί σ' ενώ χώρα, όπως αυτής της Ζακύνθου, γεωγραφικά και κυρίως πληθυσμικά σχετικά μικρό, οι διαρρημένες δίνουν εντούτοις συχνά για δημοσίευση τα κείμενά τους συγχρόνως σε δύο τουλάχιστον εφημερίδες⁵. Ήδητα αυτό έχει τη σημασία του: είναι δραγματικά των δύο επιφενέστερων πολιτικών κυριαρχών του νησιού κι έτσι οι επαγγελματίες προσεγγίζουν διοτο το φάσμα του πληθυσμού.

Τα ονοματεπώνυμά τους συκοδεύνονται πάντας με τη προστηγήρική «έλιροισ» (και «Κ. ή ιω.», «Κηφίω», «Ιεσποινίς», ή «ιδεσπούσηνη») σε μια προπάθεια ενίσχυσης του κοινωνικού κύρους τους.

Διακρίνουμε εξάλλου μέσα στα κείμενα αυτά τη σοβαρή εξωστική επαγγελματική απασχόληση και των γυναικών αναλαμβάνουν εμπορικές - επιχειρηματικές δραστηριότητες που προϋπόθεταν οργανωμένες σχέσεις με τις αγορές της Ευρώπης και της Αθήνας. Όλα αυτά συμβαίνουν σ' ένα νησί που μάλις πριν λίγα χρόνια ως βασικό χαρακτηριστικό της κοινωνίας του είχε τον αυστηρό διαχωρισμό των τάξεων αλλά και τη συντηρητική αντιμετώπιση της γυναικείας, της οποίας αναγνώριζε μόνο την ενδυωικογενειακή προσφορά (με μοναδι-

1. Επισημανθήκαν διαφημιστικές καταχωρίσεις των: Μπετίνου Κοναλίδηνου, Γεώργιου Μαρίνου και Λεοπόλδου Ρογάτη («διεργομένου την πόλιν»).

2. Διαφημίζονται οι: Γεώργιος Αλιβιζόπουλος, Δικινός Βλάχος, Παύλος Ευαγγελιστής Λούτας, Αλέξανδρος Κωνσταντίνης, αδελφοί Τσακαστάνος και Σπυρ. Γ. Τσακαστάνος.

3. Διαφημίζονται επανειλημμένα οι αρρ. Πελεκάση.

4. Διαφημίζονται: Αδριανή Ι. Δελαπόρτα και Τιμολέων Κακολύρης.

5. Π.χ. η μοδίστρα γυναικών πίλων Αδριανή Μεσσάλα διαφημίζεται ταυτόχρονα στην εφημερίδα Ελπίς, φ. 1010, 14 Μαΐου 1895, σ. 4 και στην εφημερίδα Ημερώτης, φ. 123, 18 Μαΐου 1895, σ. 3 με το ίδιο ακριβώς κείμενο:

«ΑΔΡΙΑΝΗ ΜΕΣΣΑΛΑ

Μοδίστρα γυναικών Πίλων

έναντι θ. Ναού Αναλήρως

Τελευταίος αφιχθεσα εξ Αθηνών εκδυτος πλοσιαν ουληγήρια θερινών πίλων των ανημον, επιλησ άνθη διάφορα, νυφικοί πέπλων (ταπτα) και στοφάρων δια κηδελας». Στηρ καταχώριση του Ημερώτη απουσάζει μόνο η διεύθυνση της μοδίστας.

6. Για τη θέση της γυναικείας στη Ζάκυνθο πριν από την Έκνωση (1864) βλ. Ντίνου Κονόμου, Η γυναικεία στη Ζάκυνθο επι Αγγλοκρατίας (Ανέκδοτο στοχογρήμα Διονυσίου Γρυπάρη), Επτανησιακά Φύλλα, 6 (1968), σ. 120-126. Από το παραπάνω κείμενο βλ. (σε μετάφραση Μαριέττας Γιαννοπούλου) σχετική πληροφορία του περιηγητή X. Serofani το 1799: «...Εις την Ζάκυνθον αι γυναικες μένον πάντας κλεισμένες. Εξερχόμεναι έχοντ προσωπίδα. Λεν κέρματα ποτέ επισκέψεις, ούτε δέχονται, ούτε πηγαίνουν εις καμπίαν εορτή. Οι Ζα-

κό τομέα επαγγελματικής δραστηριότητας την υφαντική και κεντητική τέχνη πάντοτε στα κλειστά δρια του σπιτιού¹. Τα άφθονα γυναικεία ονόματα στις διαφημιστικές αγγελίες μαρτυρούν λοιπόν για μιαν ουσιαστική κοινωνική μεταβολή που έχει επέλθει.

Τα διαφημιστικά κείμενα αναφέρουν πάντοτε την οδό ή συνοικία, δύο που ο χώρος άσκησης του επαγγέλματος. Δίνουν έτσι τη δυνατότητα οριοθέτησης της ζωνυμίνης αγοράς, προσδιορισμού του κέντρου της εμπορικής κίνησης. Αυτό ορίζεται πρώτα από την Πλατεία Ρούγα (ή πλατεία οδός), την πλατεία του Ποιητού και την Εβραϊκή Συνοικία Γέτου, και κατά δεύτερο λόγο από τη συνοικία Αγίου Σπυρίδωνος Φλαμπουριάρη, την περιοχή του Αγίου Στεφάνου, την οδό Οδηγητρίας, τη θέση Γεφύρι (ή Στενόφορος), τη συνοικία Αγίου Δημητρίου, την περιοχή της Θεοτόκου Ευαγγελιστρίας, την οδό Αγίων Πάντων, την οδό Ανεξαρτησίας, τη λεωφόρο 'Ολγας και τους 'Αγιους Σχράντα².

Τα ίδια κείμενα επιδιώκουν τον όσο γίνεται σαφέστερο προσδιορισμό της θέσης του εργαστηρίου ή του καταστήματος με την αναφορά της γειτνίασης (στανιότερα και της συστέγματος) με άλλους γνωστούς επαγγελματίες ή επώνυμους συμπολίτες, των οποίων δηλωνόταν και κατ' αυτό τον τρόπο η επαγγελματική και κοινωνική επιφύνεια. Π.χ.: «εις το σπίτι του Ιωάννου Μαρδηλά απέναντι από το εμπορικόν Παύλου Αθούρη», «απέναντι του καταστήματος του εμποροράτου κ. Κονοφάου»³.

Και σε περίπτωση μετακόμισης οι επαγγελματίες θεωρούν και πάλι σκόπιμο να πληροφορήσουν μέσω της εφημερίδας τους πελάτες τους, οι σχέσεις τους με τους οποίους τους απασχολούν έντονα και συνεχώς, εύλογα. Π.χ. «Το

κύνιοι μόνον μέλαν φοράν το μήνα επιτρέπουν εις τας συνένευσ των να πηγαίνουν εις την εκκλησίαν, εις τας αδελφάς των και τας θυγατέρας των μέλαν φοράν τον χρόνον, το μεσονύχτιον και με μπαστά...». Βλ. επίσης Κ. Καιροφόλα, Η Ζωκύνθος δικαίως την είδεν οι περιηγηταί, Ήμερολόγιον Μεγάλης Ελλάδος (1992), σ. 179 (παρατήση του Γερμανού M. Bramsen κατά το 1814-15: «...Σπανιότατα είδομεν γυναικάς εις τον δρόμον. Μετά δυσκολίας δε τας διεκδίκησεν μέσα από τας τζελουτζίας που έκρυψαν τα παραδίγματά των»).

1. Βλ. Μαριέττας Γιαννοπόδου, Η γυναικεία βιοτεχνία Ζωκύνθου, Ελληνίς, 1 (1921), τεύχ. 9, σ. 241-244 και τεύχ. 10, σ. 286-291.

2. Σίμερα, μετά τους καταστρεπτικούς σεισμούς του 1953, το εμπορικό κέντρο της Ζωκύνθου αποτελούν κυρίως η οδός Αλεξάνδρου Ρώμα (παλιά Πλατεία Ρούγα) και η θέση Γεφύρι ή Στενόφορος που αποτελεί τμήμα της οδού Ελευθερίου Βενιζέλου.

3. Βλ. ακόμα: «ιποκάθω της οικίας του κ. Σ. Μαρκοπούλου», «πλησίον φαρμακείου Μαρκοπούλου», «εις την οικίαν του κ. Κ. Βλασοπούλου», «εν τη οικίᾳ του κ. Σπυρίδωνος Κοργιανίτη», «άποιθεν καπτανοπαλέον Δ. Νταλέτον», «πλησίον του κ. Μελισσηρού», «εν τη οικίᾳ του κ. Χαροκόπου», «απέναντι του τυπογραφείου Κοντάγιαργα», «εις την οικίαν αδελφών Μπούτσου...άπωθεν του βαφτίου Νικολάου Λευτέρεφθερη», «έναντι του καταστήματος κ. Δημ. Βερενίκη», «αποκάτω από την Μοιραρχία», «παραπλεύρως της λέσχης Ζωκύνθου» κλπ.

κατάστημα αυτών μετεκομίσθη από την πλατείαν των Ποιητού εις την πλατεία Ρούγα πλησίου του εμπορικού καταστήματος των κ. Ιωνάσιον Χωροκόπων¹.

Τα διεχρηματίζομενα προϊόντα - χριστιανή γυναικεία, χιλική και πχιδική πληθυντικά - είναι τα εξής:

1. Υφάσματα: («παντάς είδους αιμότης πιεστής γυναικεία και αδρικά, ήλια τον γεωτέργον στρυμανί», «παχέδια και χρώματα πιεστοφυλή του γεωτάπτον στρυμανί», «χειροποίητα, γυναικεία και αδρικά πιεστής είδους», «της εποχής παντάς γυνίστον», «στεφρεύτατα και διαφόρων σχεδίου δίπληματίσιας αιδονίκης της εποχής»): Βαρβιττερές ζεύνιδες («χαμηματιστά διάφορα», «μεταξιοτά διαφόρων χρωμάτων διά πολύτων επανοφυγών») καζιμιέριχ («μαύρα και χρωματιστά», «γυναικεία τεμάχια μαύρα», «καλοκαιρινά») ή ακριβήριχ (αδιά φυσιάς, επανοφύρια και πανταλόνια, τελευταίας μόδας»): καναβάττες· λινοβάμβακα· μάλλινα· μαξιλοβάμβωκα· μανδράδες («πλήθος ποικίλων σχεδίων») μεταξωτά («μαύρα διά φόδραις και διά τα στήθη εις τας βελάδαις, φεντεροτες και σμόκιν», «διά μαρτικανά») σατέν («μαρδάρα») ή σατινέ· πεβιότ («φριγέ και σκέτα μαύρα και μπλέ»)· τσίτια· φκνέλες («κακό μάλλινες και μαλλοβάμβακας»)· φανελόδιαις· φόδρες («μαρδάραις, στακτιές, καρφτή, δοπτρες και φυέ διαφόρων ποιοτήτων»)· χαστέρες.

2. Μηχανές ραπτικής²: («χειροκίνηταις τελευταίας κατασκευής, στεφρεάλι», «του χεργιού, του ποδιού και διά υποδηματοποιούς»).

3. Εσωτερικά ενδύματα: εσωφόρια· κορσέδες· στηθόδεσμοι· φανέλες («βαμβακεράς χωματιστάς», «καλοκαιρινά χωματιστά»).

4. Εξωτερικά ενδύματα: βιττιστικά· δομινά για τις Απόκριες· επανωφρια («έτοιμα απλά και μετ' επικρατών και κουκούλαν», «διά κυρίας και διά κορδάσια διαφόρου ηλικίας»)· ζακέτες («τρικών Ευρωπαϊκαίς, επίσης με μαλλιά και μετάξια παντός σχηματισμού»)· κοστούμια («της τελευταίας μόδας διά Κυρίας»)· μπέρτες («πτερωταίς»)· ρόμπες («διαφόρων ειδών»)· τακάκια («αλ-

1. Επίσης: «...ενώ μέχρι προχθές ειργάζετο εις τον οβεον του, προ ολίγων ημερών εστήσης εργαστηρίου εις την πλατείαν του ποιητού...», «...μετεκομίσθη από την πλατείαν του Ποιητού εις την πλατείαν Ρούγα...», «Το κατάστημα αυτών μετεκομίσθη εις την πλατεία τον Ποιητού...».

2. Στην ελληνική ιπαθμό η πλατύτερη διάδοση της ραπτομηχανής πραγματοποιήθηκε γύρω στο 1900 (Ιωάννας Παπαντωνίου, Συμβολή στη μελέτη της γυναικείας ελληνικής παραδοσιακής φορεσιάς, Εθνογραφικό, 1 (1978), σ. 6 και 49 (σημ. 3, Εισαγωγή). Είναι άξιο προσωχής ότι στη ζωκύνθινή εφημερίδα Ελλάς, φ. 432 της 20ής Ιουλίου 1884, σε διαφήμιση των ραπτομηχανών Σλήγερ, τονίζεται ότι ήδη επί 30 χρόνια πωλούνται σε υποκαταστήματα της εταιρείας στην Αθήνα, Πειραιά, Κέρκυρα, Πάτρα, Κεφαλονιά και Ζάκυνθο. (Η ραπτομηχανή που ευνόησε τη μαζική παραγωγή ετοιμών ενδυμάτων εφευρέθηκε, τελειοποιήθηκε και χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά διεθνώς στα μέσα του 19ου αιώνα. Βλ. Turner Wilcox, δ.π., σ. 307, λ. sewing machine).

παχά, διαφόρων χρωμάτων κατασκεψής Βιώνης»). συκλόπια («μάλλινα»): φρέματα («ανδρικά και παιδιάτικα», «ανδρών και γυναικών», «έτοιμα», «διά βασικίσια», «γυναικεία ανταποκρινόμενα εις κάθε γούστο»).

5. Κεφαλοκαλόμενα: θέλια (πριστόπου)· κακτέλα («ωραία και εκλεκτά καστόρια χειμερινά», «έξοχα καστόρια και αμερινά ποιότης γεωτάτων σχημάτων», «γυναικεία έτοιμα», «γαλλικά και αγγλικά», «ωραία καλοκαιρινά των τελευταίων συρμού», «καλοκαιρινά των τελευταίων σχημάτων και διαφόρων ποιοτήτων», «έτοιμα και μη», «θερινά ευρωπαϊκής κατασκευής», «γυναικεία έτοιμα, διαφόρων τιμών και διά κάθε ηλικίας ως και νυμφικά», «φάθινα γυναικών και κορασίων των τελευταίων συρμού», «τριχίνα, φάθινα και κλώστινα αγαρύνιστα», «διαφόρων ειδών»), ή πίλοι («θερινοί των συρμού», «γαρνιζισμένοι και μη, πατούλων σχημάτων των τελευταίων Παρισινού συρμού», «έτοιμοι», «τελευταίων συρμού», «στολισμένοι και αστόλιστοι», «διαφόρων ποιοτήτων, χρωμάτων και σχημάτων των γεωτέρων συρμού», «έτοιμοι εκ μεταξωτού βελούδου μεγαλοπρεπείς και των τελευταίων συρμού»), ή πιλίδια («παντός είδους και των τελευταίων συρμού», «ανδρών και παιδών») ή (ειδικότερα) ρεπούμπλικες («μαδρες, μονόχρωμες, δίχροαις, και ποικιλόχροαις σταθερωτάτων χρωματισμού»), ή ζάντες («γυναικών, ανδρών, παιδών σ' όλα τα γούστα», «γυναικείαις», «γαρνιζισμένες και μη», «διαφόρων σχημάτων και ποιοτήτων», «εστολισμέναις και αστόλισταις», «διαφόρων ποιοτήτων, χρωμάτων και σχημάτων των γεωτέρων συρμού», «ωραιωτάται», «κομψότατες και στερεώτατες», «μεταξύ των οποίων και παναμάδες λευκοί ως αρρέβει») καθώς και καπελάκια («παιδικά»·

6. Κάλτσες ή «Σκάλτσες» («ανδρικά και γυναικεία») και Υποδήματα: («καλλιτεχνικά και ηγυγημένα», «τα κομψότερα, τα ελαφρότερα, τα στερεότερα, τα ευθηρότερα») γάβες («ατιλαζώται διά χρόνου»): παπούτσια.

7. Κοστήματα: δακτυλίδια· καδένες («χρυσαί και αργυραί»): σπίλες· ωρολόγια· «και άλλα διάφορα».

8. Διάφορα ενδυματολογικά εξαρτήματα: άνθη («διάφορα», «πλούτον ανθών», «καλοκαιρινά», «παντός χρωματισμού και γούστου», «της εποχής»): βάτες· βεντάλιες (ή ριπίδια)· γάλιες («πουνγκάρες»): γαλόνια («λονιές»): γάντια ή χειρόκτια («γαλλικά χρωματιστά», «γυναικεία γαλλικές γλασές») αριστης ποιητητος μετά τριών και τεσσάρων ημερών», «διάφορα είδη εκ διαφόρων δερμάτων Suède καλλιστής ποιητητος»): γαρνιτούραις για φορέματα και πανωφόρια· γούνες· γραβάτες («παντός είδους και σχήματος», «γυναικεία» ή λαιμοδέτες («παντός σχήματος και χρώματος», «διαφόρων ποιοτήτων, σχεδίων, χρωμάτων, τιμών και της τελευταίας μόδας»): δαντέλες («επιχρυσες»): διοπτρα («χρωματιστά και λευκά παντός βαθμού διά μερικας και πρεσβύτερας», «της χειρός της γένες κατασκευής διά κυριας») ή ομματοιάλλια («διά μερικας και πρεσβύτερας», «χρωματιστά διά των ήλιου...Παρά των ιδίων ευρέσκονται και θήμαι, καρδόνια και παν σχετικόν»): ζώνες· κομβίτα· κορδέλες («λιμπερτίν»):

μηνιάτικη μηντίλια («μεταξωτά (φοιλάρι) μετα και χρωματιστά», «διά ψηφαν»): υχρεμπτής· ομβρέλες («στεγετές και φτυραίς», «μεταξωτά και βαμβακεραί», «μεταξωτά καλοκαιρινά ανθρώπων και γυναικών», «πληρ. 4,50 δρχ. εκάπιτη», «θερινά») ή, χιεξίτηρια («τον σκληρού κανόπονος»): πινέρμες· ή πτερά («τα χρητικά πολλάγματα», «παπάλι», «παντός χρωματισμού και γούστου»): ρυθμικτήρια («λιγά γενικές απροστάτευτης αιβιστικήν») πλεύστηλ και πάρπες (γρά κακτέλα): πτέρχων («γράμπων»): τούλια· τριχηγριές· καθίσιες επίσης: «και άλλα τα είδη», «όλα τα είδη των τελευταίων συρμού», «άλλα τα είδη των γυναικείων συρμού», «και άλλα τα άλλα είδη της τέχνης» (της υπερηγκυτικής), «και άλλα είδη, «όλα τα είδη της μοδιστικής», «και λουπίς γεωτερισμούς πουγκάρες», «και διάφορα άλλα είδη», «και διάφορα άλλα είδη της πολιτείας», «και διάφορα είδη πολιτισμού ίσα των τελευταίων συρμού», «και διάφορα είδη πολυτελείας», «και διάφορα είδη πολυτελείας της γυναικείων πολιτισμού» (κήλ.). «και διάφορα άλλα εμπορεύματα», «και διάφορα άλλα υλικά πρώτης ποιότητος και τελευταίων συρμού».

9. Καλλυντικά: κρύματα («Αζονρέα, Βίβιτζ, Πομπέα, Μπερλαρτίνι», «κε των αριστων ευρωπαϊκών καταστημάτων», «του διασήμου δργλον αφωματοποιού ATKINSON», «πολοειδή», «...τα οποία εσχάτως επομηθεύθη εκ των αριστων και μοναδικών της Ενράπης καταστημάτων LUBIM, SOCIETÉ, HYGIENIQUE και GELLEFRERES»): καλύνες· μύρα (και παχύμυρα): μυραλοιφές· μυρούχα κυτίδια· μυρούχα εσσικίδια· μυρωδικά. Επίσης: βραφή μαλλιών ή τριχοχρωστικόν («αλάνθαστον») ή υγρόν («απολύτως αλάνθαστον εις τον απόδημη εις τας λευκάς το τρίχας το πρώτη χρώμα των, χωρίς να λερώνη το πρόσωπον, επιδυναμού ἀμά αντάς και εμποδίζον την πτώσιν των») ή υγρά («τα γνωστά επανορθωτικά των τριχών Allen's, Hebe's και Toseter») ή υδάτα («επανορθωτικά της λευκανθείσης ή της πιπτούσης κύμης»): καθώς και πυθήρα («μοναδική αριστης ποιότητος, απηλλαγμένη πάσης φθορούοις τέλης και δίδουσα εις το δέρμα λευκότητα και στιλπνότητα καταφανή», «διά των γεωτάτων χημικών μεθόδων και του τελευταίων συστήματος μηχανημάτων παρασκευαζόμενη»): σαπούνι («αξιόλογον διά τα χέρια και διά το πρόσωπον») ή σαπούνια («ευάδη πρωτίστης ποιότητος του διασήμου εργοστασίου Rigaud e Co») ή σάπωνες («αζονρέα, πομπέα», «αφωματικοί», «μυρωδάτοι», «έχοντες την εξαιρετούσια ιδιότητα να καθαρίζουσι τους οδόντας αποτελεσματικάτα») και υγρά («διοιστα και ενεργητικά διά τους οδόντας»).

Δεν σπανίζουν οι ξενόγλωσσες ξναγραφές: Aides caprice de la mode brillantines cold cream cosmétiques extra fines eau de cologne eaux de cologne extra fines eaux de Lavande embrée eau de la ande eau de quinine eau de toilette eau de violette eaux et poudres dentifrices heliotrope blanc hommades suofines huile de nacassar ixona oplats poudre

de riz regina· sachets d' odeurs et articles divers· savons regina· teintures pour les cheveux et la barbe· vinaigres de Toilettes.

Ενδιαφέρουσα είναι η συνήθεια της προσφοράς ειδών καλλωπισμού ως δώρων την Πρωτοχρονιά: «...πιαίντα ελήν και άλλα τινά κατάλληλα διά δώρα της Λ' τον έτους...», «κατάλληλα διά δώρα της Πρωτοχρονιάς».

Η παρακολούθηση του ευρωπαϊκού «τελευταίου», «νεωτάτου», συρμού είναι δύκεση και πραγματοποιείται σε τακτά διαστήματα.

Οι ράφτες και μοδίστες ενδυμάτων και πίλων μαθαίνουν την τέλεια εφαρμογή του σε διακεχιριμένα εργαστήρια της Ευρώπης, της Αθήνας, της Πάτρας και σε πεπειρχμένους τεχνίτες του νησιού. Είναι συχνές διατυπώσεις όπως οι εξής: «...εκμαθόσα κοπτικήν και φατικήν από μοδίστας γαλλίδας εν τῷ εν Πάτραις καταστήματι τον κ. Λιορ. Πομόνη...», «... εργασθέσα παρά Ευρωπαϊκών Καταστήματι Γυναικείων Πίλων εν τῇ Άλλοδαπή... και κατά το λήξαν θέρος παρά τη ενταύθα Κυρίᾳ Αμιλλᾳ Βεντούρᾳ... επιστρέφασα εσχάτως εκ Παρισίων»¹.

Τα περιοδικά μόδας, που ανελιπώς έρχονται στο νησί, χρησιμεύουν επίσης στην πιστή αντιγραφή των προτεινόμενων κάθε εποχής τύπων αμφίσης. Π.χ. στην εφημερίδα Ελπίς (φ. 618 της 24ης Απριλίου 1888, σ. 3), υπάρχει διαφήμιση του εικονογραφημένου περιοδικού *I. a Saison*. Στην ίδια εφημερίδα (φ. 835 της 16ης Φεβρουαρίου 1892, σ. 3) διαφημίζονται οι «Παρισινοί Συρμοί». Εφημερίς των οικογενειών εκδιδόμενη καθ' εβδομάδα εν Αθήναις, μετά ειδήνων αύτινες παριστώσι τα ενδύματα του συρμού των κυριών...»².

Οι παραπάνω τεχνίτες επιδίδονται ακόμα και σε επιδιορθώσεις και μεταποίησεις ιδίων πίλων σύμφωνα με τις εποχιακές αλλαγές των ενδυματολογικών συνήθειών, ώστε η εξωτερική εμφάνιση των πελατών να μη μειώνει την κοινωνική τους επιφάνεια (π.χ. σε περιπτώσεις οικονομικής διστραγίας). Έτσι πολλές αγγελίες περιλαμβάνουν υποσχέσεις όπως: «Έκτις των ετοίμων πίλων αναδέχεται την κατασκευήν και προμήθειαν οιουδήποτε ειδούς του γυναικείου καλλωπισμού προς δε και οιανδήποτε κατ' αρέσκειαν επιδιόρθωσιν παλαιών πίλων»,

1. Βλ. ακόμα: «... μαθητεύσας εἰς Αθήνας και διδαχθεὶς υπὸ αριστῶν τεχνιτῶν τους κακήνας τῆς φατικής τέχνης...», «...τελεοποιηθείσα εἰς τὴν κατασκευὴν φορεμάτων εἰς τὸ εν Αθήναις γυναικῶν κατάστημα τῆς Κυρίας Λιζέ, αριστοτελεύτας εἰς Αθηνῶν», «...ετὶ 8 ἐτη σπουδάσασα εν Αθήναις...», «...διαμείνασσα εἰτὶ οχταετίαν εἰς Αθήνας και αφιχθείσα εοχήτως εἰς Αγίον Σαράντα υπόσχεται εργαστὴν Παρισινήν».

2. Βλ. ακόμα Αι Μόδαι, φ. M. 15 Απρίλου 1894, σ. 4: διαφήμιση του οιδηναϊκού περιοδικού «Ηχος του Συρμού» επίσης δ.π., φ. 72, 15 Αυγούστου 1895, σ. 4: διαφήμιση του οικογενειακού περιοδικού συρμών, εργοχειρών και αναγνωσμάτων «ΑΘΗΝΑ». Μερικά χρόνια αργότερα, ο εμπορικός αντιπρόσωπος Διον. Φ. Μαρέττης γνωστοποιεί στο αναγνωστικό κοινό των «Μουσών», φ. 446, 15 Οκτωβρίου 1911, σ. 8 ότι «... εφέτος κατέχομεν το τελεύταιρον διεγματολόγιον φιγουρώνων κλέον των 100 ειδών».

«...επισκευάζει δε και μεταποιεῖ πίλους καπτογίνων»¹.

Επίσης ως τεχνίτες έχουν τη διάλεση να διαλέξουν την τέχνη τους σε νεώτερους και δεν παρακείπουν ως το δημόσιον: «...ο βοιλάμενος δε γα εργασθεῖ ας ἔληγε ελειθέρως, μηδόλιος αμφιβάλλον περὶ τῆς εργασίας, ο ίσχονται πάντα τούτων και μαθητεύμενος προς 10 δραχμάς το μήρα, υπάσχονται δε γα τελειοποιούσι τας μαθητεύμενος εις την τέχνην, εν διαστήματι ενάς και ημίστενς έτοντο. Οι χρηστής ωτές φυνερώνων εξάλλου την οικονομικούτερη κίνηση των εργαστηρίων.

Αλλά και τα ενδυματολογικά προϊόντα των εμπορικών καταστημάτων σπανιότερα έχουν εγχώρια προέλευση. Κατά κανόναν ειπάγονται από την Ευρώπη, (αεκ τινι μάλλον διακεχιριμένων καταστημάτων), πεκ τινι οιομαστοτέρων εργοστασίων Αγγλίας και Γαλλίας), όπό την Αθήνα και την Πάτρα, όπου οι έμποροι ταξιδεύουν κάθε καίση για να ενημερωθούν και να διαλέξουν τα εμπορεύματα. Και μέσα στο γενικότερο πνεύμα των εμπορικών συναγενισμού φροντίζουν έγκαιρα να γνωστοποιούν με έμφαση στον τύπο τις κυρχωρήσεις τους στις χώρες της αλλοδαπής ή τις μεγάλες πόλεις του εσωτερικού, και τις επικεμένες αφίξεις των «μεγάλων», «πλουσίων» συλλογών νεωτερισμών που εισάγουν, ώστε να κεντρίζουν το ενδιαφέρον και την προδοκία των χοραστικών κοινού. Διαβάζουμε π.χ. στην έφημερίδα Αγών (φ. 162 της 11ης Μαρτίου 1878, σ. 8): «Ειδοποιού τας αξιοτίμους ενταύθα Κυρίας στις κατά τας 15 ή 20 το πολύ του προσεχούς μηνάς θα φέρω εις το παρά τη Πλατεία του Ποιητού κατάστημά μου εκ Παρισίων τα εξής εμπορεύματα ήτοι...». Στην έφημερίδα Πατριώτης (φ. 27 της 8ης Ιουλίου 1893, σ. 4) «Η κ. Αμιλλα I. Βεντούρα, μοδίστρα γιωναικείων πίλων ειδοποιεί τας απειροπληθείς αντής πελατίδας ότι αναχωρεῖ μετά 20 ημέρας διά Παρισίους και Βιέννην όπως κομίση και πλουτίση διά νεωτάτων ειδών του τελευταίου συρμού το εν τῃ Εβραϊκῃ συγνοιμίᾳ και απέραντι του τυπογραφείου Κοντόγιανγα κείμενον κατάστημά της»².

Αποτέλεσμα αυτής της άμεσης επιχρήσης με τις ευρωπαϊκές χρυσές και της επιδρασης που ασκούν στο ζακυνθινό εμπόριο είναι και η διάλεση στα κατανα-

1. Εξάλλου του ευπρεπισμό των ενδυμάτων και την αλλαγή στα χρώματα των υφασμάτων αναλαμβανοντας συνήθως βαρείς ή τεχνίτες του τόπου. Το «Μέγα επιμούττον βαρείων και κηλιδοκαθαρτήριων» του κ. Νικολάου Σταύρεη ήταν-κατά το διαφημιστικό κείμενο του ιδιοκτήτη του «μηρύτη εν Ζακύνθῳ», αφός ότι την (1905) απάντες εκαθαρίζομεν και εβάστομεν τα διάφορα ειδή των υφασμάτων μας εκ των ενθύτων» (Αι Μόδαι, φ. 286, 13 Φεβρουαρίου 1905, σ. 6).

2. Η ίδια μοδίστρα μετά τρεις μήνες ανασκοπώνται και πάλι στον Πατριώτη, φ. 41, 14 Οκτωβρίου 1893, σ. 4 ότι «...αριστεύει εν Ζακύνθῳ περὶ τα τέλη των τρέχοντος μηρός πομπούσα εκ των καλλιέργων εργοστασίων των της Παρισίων και της Βιέννης, διό το εν τῃ Εβραϊκῃ συνοικίᾳ κατάστημά της, πίλων τελευταίον συρμού, επινυφρία διά κηφίας και διά κορδίας διαφόρων ηλικίας, πτερύ, τάπτηται, κυρδελλές, διάφορα ηφάσματα, διάφορα μικρωδικά και λοιποίς γεωτεμπορίοις που νεανι τέων».

ιωτικό κοινό του νησιού έτοιμων ενδυμάτων εγχώριας πλέον κατασκευής μέσα στη διεθνώς διεκδικούμενη τάση μετατροπής της μόδας σε μαζικό αγαθό προσιτό σ' όλα τα κοινωνικά στρώματα¹. Έτσι από το περιοδικό Αι Μούσαι (φ. 116 της 1ης Φεβρουαρίου 1898, σ. 772) πληροφορύμενοτε ήτι «Νέον κατάστημα ετοίμων φροντίδων ήριοις κατ' αυτάς εις θέσιν Στενόφρορον ο αγαπητός συμπολίτης μας κ. Παν. Γουνογονάρακης και Σα. Άριστα δύναται τις εκεί να ενδυθῇ εξοδεύον ολγα χρήματα και ών βέβαιος περὶ της στερεότητος και κομψότητος των φροντίδων του. Μή αφήσετε να παρελθῃ αυτή η ευκαιρία. Ήμπορούν και οι πατριώται μας να υπερβούν εις όλα και καθ' όλα τους ξένους».

Οι διαφημίζομενοι μεταχειρίζονται και άλλους τρόπους προσέλκυσης των πελατών. Εξαίρουν π.χ. και τονίζουν στις αγγελίες τους την ευαισθησία και καλαισθησία του «Σεβαστού» κοινού των «ευγενών», «αξιοτίμων» κυρίων, κυριών. δεσποινίδων (ή «δεσποιστών») συμπολιτών τους: «Σπεύσατε αι κομψαί Κυρίαι και Δεσποινίδες εις την καλαίσθητον μοδίστραν», «Γνωστοποιούμενοις φιλοκάλοις αγορασταῖς μόδων...», «...και τέλος παντός δ, τι δύναται να ικανοποιήσῃ την επιθυμίαν και της μάλλον αβροφυνός θυγατρός της Εύας ήτις ολίγιστα δαπανώσα δύναται να καταστήσῃ το καλλωπιστήριον αυτής αληθές και τέλειον κομματήριον».

Δεν είναι φειδωλοί σε κοσμητικά επίθετα-στον υπερθετικό συχνά βαθιμό-προκειμένου να τονίσουν την επάρκεια των καταστημάτων τους σε εμπορεύματα, και ειδικότερα την ποικιλία ποιοτήτων, σχημάτων και χρωμάτων στην οποία τα προσφέρουν.

Ως ιδιαίτερο και υπέρτερο όμως προσόν φχίνεται ότι θεωρούν τις προσιτές τιμές, που ικανοποιούν και συμφέρουν οικονομικά ευρύτερα κοινωνικά στρώματα. Είναι συνηθισμένες εκφράσεις όπως: «εις λαν συγκαταβατικάς τιμάς», «εις μετριωτάτας τιμάς», «εις τιμάς ανεπιδέκτους συναγωνισμού», «παντός είδους και τιμής από τα οποία μένον ευχαριστημένοι όλαι αι τούται και όλα τα γούστα», «εις τιμάς μη επιδεχομένας συναγωνισμόν», «εις τιμάς ακαταγωνιστούς και ειλικρινεῖς», «κλίαι ευθρύν», «εις τιμάς πολὺ συμφερτικάς και διά το πεντηράτερον βαλάντιον, κατισσειμακά, τοιτότι φθηνό», «...ευρίσκει κατέλλογον 60 δραχμών και κατέλλογον 18 δραχτών», «Αι τιμαί είναι μετριώταται κατοι τα είδη ταῦτα υπό βαρυτάτων επιφορτίζονται φρέσων, δίδει ο κ. Σ. Τσακασίδης εμφορεῖται της ιδέας ότι το αληθές κέρδος υπάρχει εις την μεγάλην εξέδεσσον, όθεν ας σπεύσωστε πάντες οι φίλοι της κομψότητος».

1. Εύλογα η ταχύτατη διάδοση της ραπτομηχανής ευνόησε την κατασκευή ετοίμων ενδυμάτων. Για τις πρώτες πρωτοβουλίες προς αυτή την απασχόληση βλ. Ludmila Kybalová, Olga Herbenová, Milena Lamarová, Encyclopedie illustrata della moda, Traduzione di Margaret Kunzle, Milano 1969, σ. 272, 274, 277. Βλ. και σημ. 80.

2. Βλ. ακόμα: «εις συγκαταβατικούτας τιμάς», «εις μετρίας τιμάς», «εις τιμάς συμφερόντας», «εις τιμάς επέξι συναγωνισμού», «με τιμάς απιστεύτος ευθνάς», «παντός είδους και τιμής από τα οποία μένον ευχαριστημένοι όλαι αι τούται και όλα τα γούστα», «εις τιμάς μη επιδεχομένας συναγωνισμόν», «εις τιμάς ακαταγωνιστούς και ειλικρινεῖς», «κλίαι ευθρύν», «εις τιμάς πολὺ συμφερτικάς και διά το πεντηράτερον βαλάντιον, κατισσειμακά, τοιτότι φθηνό», «...ευρίσκει κατέλλογον 60 δραχμών και κατέλλογον 18 δραχτών», «Αι τιμαί είναι μετριώταται κατοι τα είδη ταῦτα υπό βαρυτάτων επιφορτίζονται φρέσων, δίδει ο κ. Σ. Τσακασίδης εμφορεῖται της ιδέας ότι το αληθές κέρδος υπάρχει εις την μεγάλην εξέδεσσον, όθεν ας σπεύσωστε πάντες οι φίλοι της κομψότητος».

Θες φτινήμενο: «Το ανωτέρω κατάστημα χάριτι της επωλίας των πελατημάτων η-λάττωσε τας τιμάς κατά 25% ο αληγότερον άλλων Καταστημάτων», «Έκτα-κτος ευκαιρία. Λιώντις οριστική 25%. Έκπτωσις 25%... Όχι πλέον παζάρια αλλά τιμαί ιωματέναι και τις μεταγοτίδειν».

Αξέιτη επίσης να σημειωθεί ίστι σ' όλη τη διάρκεια της επεικόνισης πε-ριθου πολλά εμπιρικά καταστήματα λειτουργούν ήδη ως «πλικαταπτήματα», δημος ήταν ήγχης σήμερα. Παραθέτω ένα χντυπρωσπευτικό παράδειγμα καθώ το περιοδικό Αι Μούσαι (φ. 355, 1 Ιανουαρίου 1898, σ. 6): «Το μοναδικόν Υελο-πωλείον Πέτρου Τσιλιοπούλου επλοντίσθη θαυμασίως με όλα τα γεώτρεα είδη, ιδίως χάριν των εορτών και της Πρωτοχρονίας, όλως έκτακτα και πιντημανή εις την πόλιν μας. Τα τελείτερα αγγειοπλαστικά είδη, ήτοι Αγιάλματα, Μπι-λιετέρες, Ανθοδοχεία, Φυοπτιέρες εκ μετάλλου διαφόρων σχημάτων και ιδω-τροπιών, εκ σιδηρολίθου, πορσελάνης, γρανίτου, μαγνήλικα και γαρίφας όλα στερεώτατα και ηγγυημένα εις τιμάς ακαταγωνίστους και ειδικούνεις, κανονι-σμένα με τον πραγματικόν εκπειρμόν του φράγκου προς Δρ. I. 10. Επίσης ο ε-πισκεπτόμενος το Κατάστημα Τσιλιοπούλου ευδοκεί καπέλλα έξοχα καστόρι-να και αμερινά πρώτης, γεωτάτων σχημάτων, μασκότ Αμερικανικά, ρεπούμ-πλικες μαδρές μονόχρωμας, δίχροαις και ποικιλόχρωμας, σταθερωτάτων χρωμα-τισμών και τιμών συμφερτικωτάτων. Η προμήθεια πάντων των ανωτέρω ει-δών εγένετο εις των ογομαστοτέρων εργοστασίων Αγγλίας και Γαλλίας, τόση δε είναι η κατατλητική συγκέντρωσις εις το ανωτέρω Κατάστημα, ώστε νομί-ζει τις διτι οι επισκεπτόμενοι, αυτό τρόπον τιάρα μαγνητίζονται και γίνονται πα-ντοτεινοί πελάται τουν. Αυτό το προγόμνιον έχει το μοναδικόν κατάστημα Τσι-λιοπούλου και πριν αγοράσετε ο, τιδήποτε, επισκεφθήτε το διάπιτι εκτός των συμ-φερτικών τιμών, θα σας δεσμεύσῃ και ο περιποιητικότατος τρόπος του Κατα-στηματάρχου».

Τέλος επισημαίνεται ότι στα έντυπα του νησιού διαφημίζονται και κατα-στήματα του εξωτερικού. Χαρχιτηριστική είναι η πιλήσεις φωτίς επανχλαμβ-νόμενη διαφήμιση των Grands Magasins du Printemps των Παρισιών².

Για την εμπορικήν αρχή δι το κέρδος υπάρχει στην κατανάλωση βλ. π.χ. Paul A. Sa-μuelson, Οικονομική, Μετάφραση Δ. Καραγεώργη, Χ. Παπαμέργαρη, Τόμος 1, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1975, σ. 101 {«...σος χαμηλότερη είναι η τιμή του αγαθού στην αγορά τόσο μεγαλύτερη είναι η ζητούμενη ποσότητά του»}.

1. Βλ. ακόμα: «30% ΕΚΠΤΩΣΙΣ 30% ... Ο κ. I. Κοροφάς, αποφασίσας να πανήρ-των να κατασκευάζῃ εγχώριαν ιψίασμα δι' ανδρικάς ενδυματούς, ειδοποιεί διτι μιας δραχμής πον τα επιλογήσας, τα δίνει τώρα προς 70 ΛΕΠΤΑ το μηδάσσο...», «...όποιο και γάδια μωριάταται εις λαν συμφερτικάς τιμάς, με έκτισιν 20% ένεκα της εκπτώσεως του συγαλλιήματος».

2. Βλ. π.χ. Ελπίς, φ. 447-448, 17 Μαρτίου 1885, σ. 3' δ.π., φ. 781, 24 Μαρτίου 1891, σ. 4'. Πατριώτης, φ. 320, 11 Μαρτίου 1899, σ. 2.

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

ΛΕΙΓΜΑΤΑ ΔΙΑΦΗΜΙΣΤΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

1. Υφασματοπωλεία

a

Ο κ. Ιωάννης Κονοφάδος γνωστοποιεί εις το φιλόκαλον παρ' ημίν Κοινόν, διτι εκδίμενεν εκ Παρισίων και Λονδίνου, υφέσματα, παντός είδους αρίστης ποιότητος γυναικεία και αρδεικά, δια των νεωτέρου συρμού, διακρινόμενα επί φιλόκαλια και καλαισθησίᾳ ουχί κοινή. Οι βουλόμενοι ευρίσκουσιν αντά εἰς τα εν τη πλατείᾳ οδῷ και εν τη πλατείᾳ των Ποιητών εμπορικά αυτού καταστήματα.

(Ελτίς, φ. 696, 1 Οκτωβρίου 1889, σ. 4)

β

Ο πνευματώδης έμπορος κ. Σπ. Τσακασιάνος μας επαρεκάλεσε να γνωστοποιήσωμεν πως ἔφερε ωραία καλοκαιρινά καζιμίρια αντισεισμικά, τουτέστι φθινό.

(Πατριώτης, φ. 10, 18 Μαρτίου 1893, σ. 3)

γ

Εις το κατάστημα των κ.κ. Ηρακλ. Δραγώνα και Κ. Μουστάκη αφίχθη μεγάλη συλλογή υφέσμάτων, σχέδια και χρώματα πρωτοφανή των νεωτέρου συρμού, ήτοι υφέσματα μάλλινα, μαλλοβάμβακα, βαμβακερά, λινοβάμβακα, σακάκια αλπακά διαφόρων χρωμάτων κατασκευής Βιέννης, ομοίως φλανέλαις βαμβακεραὶς Χρωματισταῖς κ.λ.π.

'Απαντα της θερινής εποχής εις τιμάς λαν συγκαταβατικά.

(Πατριώτης, φ. 122, 1 Μαΐου 1895, σ. 4)

δ

Εγδιαφέρουσα ειδοποίησις

Ο εμπορορράκτης Κ. Ιωάννης Α. Κονοφάδος, ειδοποιεί το Σεβαστόν κοινόν της Ζακύνθου διτι ἔφερε διάφορα κασμήρια διά φορεσίας, επανωφόρια και

πανταλόνια, τελενταίας μόδας, τις επίσης φαστινέ μανία και μπλε, σεβιότ φιγέ και σκέτα, μανία και μπλε πρωτίστης ποιότητος υφέσματα μανία διά φιδιγότας, βελάδας και σμόκιν, και γιλέκια άσπιτα και κρεμ δια χρονίς.

Πωλεί δε και με το βιγάτσι και όλα τα άντρινά φέσματα εις τιμάς μη επιδεχομένας πιναγωματών. Ειδοποιεί επίσης όλους τους γάττας ότι ἔφερε προς πιάλησιν από όλα τα υλικά των φαττών, ήτοι φανέλλες και μάλλινες και μαλλοβάμβακας σασέν μανία και μαλλοβάμβακα φόδρας μανίας, στακτιές, καφετί, άσπιτες και ριγέ διαφόρων ποιότητων, καναβάτας, κομβία, βάταις κτλ. τις επίσης και μεταξιώτα μανία διά φίδρας και διά τα στήθη εις τας βελάδες, ρεντεγήτες και σμόκιν τις και μεταξιώτα διά μανίκια, και βελούδινα μεταξιώτα διαφόρων χρονιμάτων διά κολάρους επανωφοριών.

(Έρευνα, φ. 2, 30 Οκτωβρίου 1902, σ. 4)

2. Μηχανές υαπτικής

α

Ο κ. Σαμονίjl Λέβης, γνωστοποιεί ότι εις το Κατάστημά του, εις τη συνοικίαν Γέτον, ευφίσκονται μηχαναὶς ψηφίματος χειροκίνηταις, τελενταίας κατασκευής, στερεορεάι και πωλούμεναι φράγκα εκατόν η μία. Οι ἔχοντες ανάγκην ας ωφεληθούν την ευκαιρία και θέλει ευχαριστηθούν.

(Κόσκινο, φ. 31, 14 Ιανουαρίου 1879, σ. 4)

β

Μηχαναὶς Ραπτικής

Τον Χερούν - του ποδιού - και διά υποδηματοποιούς. Ευφίσκονται εις το κατάστημα του κ. Ιακώβου Φέρρου. Τας δίνει με συμφερτικάς τιμαίς και μεγάλαις ευκολίαις.

(Πατριώτης, φ. 129, 6 Ιουλίου 1895, σ. 4)

3. Ραπτική τέχνη

α

Ο Γεώργιος Βούλτσανης, ράπτης, μαθητεύσας εις Αθήνας και διδαχθείς υπό αρίστων τεχνών τους κανόνας της ραπτικής τέχνης, εκείνους τους υπόλοιπους πρέπει να γνωρίζῃ τις ... γνωστοποιεί ότι ενώ μέχι της πρωτότελης ειργάζετο εις του οίκου του, πρό ολύγων ημερών, εσόστησε εργαστήριον εις την πλατείαν του «Ποιητού» υποκάτω της οικίας του κ. Σ. Μαρκοπούλου, ο βουλόμενος δε να εργασθῇ ας έλθῃ ελευθέρων, μηδέδως αμφιβάλλων περὶ της εργασίας.

(Κόσκινο, φ. 24, 15 Οκτωβρίου 1878, σ. 4).

β

Η Κ. Ελένη Λιον. Συνέμπη Νοβάκον τημαθύσα κοπτικήν και φαπτικήν από μοδίστας γαλλίδας εν τῷ εν Ηάτραις καταστημάτι τον κ. Λιον. Πομόνη γνωστοποιεῖ διτί κάπτει και ψάπτει γυναικεία ενδύματα, κομφά και εἰς τιμάς συμφερούσας. Κατοικεί εἰς συνοικίαν Αγίου Σπυρίδωνος τον Φλαμπουριάρη.

(Ελπίς, φ. 613, 20 Μαρτίου 1888, σ. 3)

γ

Η δεσποινίς Αφροδίτη Βαλάση μοδίστρα γυναικείων ενδυμάτων και πίλων αφίχθη εξ Αθηνών και ήρξατο των εργασιών της. Σπεύσατε αἱ κομφαὶ Κυρίαι και δεσποινίδες εἰς την καλαισθητοὺ μοδίστραν κατοικοῦσαν πλησίον φραμακείου Μαρκοπούλου.

(Ελπίς, φ. 1008, 30 Απριλίου 1895, σ. 3)

δ

ΜΟΔΙΣΤΡΑ ΓΥΝΑΙΚΕΙΩΝ ΦΟΡΕΜΑΤΩΝ

ΚΕΥΗ ΙΕΤΣΑΛΗ

Τελειοποιηθέσα εν Πάτραις αναλαμβάνει μετά τελείας καλαισθησίας και αμέριτου εφαρμογῆς την κατασκευήν γυναικείων φορεμάτων ανταποκρινομένων εἰς κάθε γούστο.

Τιμαι συγκαταβατικαῖ.

Διεύθυνσις δημοσίου γαστού Εναγγελιστρας.

(Αι Μούσαι, φ. 274, 15 Αυγούστου 1904, σ. 9)

ε

Ἐπὶ 8 ἑτη σπουδάσασα εν Αθήναις καλλιτέχνης Αραστασία ιερέως Αθανασοπούλου μοδίστρα γυναικείων φορεμάτων ἡροικεῖ κατάστημα εἰς την οικίαν αδελφών Μπύτσια [οδός Αναξαρτησίας αριθ. 100] ἀνωθεῖ τον βαρετὸν Νικολέον Λευτζεράκην.

(Αι Μούσαι, φ. 327, 1 Νοεμβρίου 1906, σ. 8)

4. *Κατασκευή και Εμπόριο καπέλων και λοιπῶν ενδυματολογικῶν εἰδῶν και εξαρτημάτων*

α

Ειδοποιώ τας αξιοτίμους ενταῦθα Κυρίας διτί καπέλα τας 15 ή 20 το πολύ του προσεχούς μηνὸς θα φέρω εἰς το παρό τη Πλατεία του Ποιητού· κατάστημά μου εκ Παρισίων τα εξής εμπορεύματα ἵτοι: Καπέλλα τρίχινα, φάδινα και

1 Ενδυμα και διαφήμιση στη Ζάκυνθο

159

κλώστινα αγαρνίφιστα, κυψέλλας και γάζας που νεανιτέ σκελετούς και σάρπας διό καπέλλα, γραφάτας γυναικείας, ἀνθη της επωχής, πτερύ, κυρσάδες, τραχυλίας, μανικέτια, μανιτέτες μεταξ. ομβρέλλας μεταξ. και βαμβακεράς, γόβας ατιλαζωτάς διά χρονίκης πτολ. πλος δικτέλλα γυναικεία έτοιμα, διαφόρων τιμών και διά κύρια χλιδία ως και πτυχικά. Ηλεγκτραι θέμεν ότι το μήνυται πελάτου μον πάλιν θα με τιμήσωσιν, αλλά και αἱ Κυρίαι εκείναι ὅπωι αλλαχθε επιμορθεύσοντο.

Ελένη Γ. Κλανδιανοῦ

(Αγόν, φ. 162, 11 Μαρτίου 1878, σ. 8)

β

Εργοστάσιον Γυναικείων Ηλιων

Αφροδίτη Σ. Βουτσινά

Συνέστη εν Ζακύνθῳ παρά της νεοστί εξ Ευρώπης αφιχθίσιης δεσποινίδος Αφροδίτης Σ. Βουτσινά εργοστάσιον γυναικείων πίλων εν τῇ οικίᾳ του Κ. Σπυρίδωνος Κοριανῆτη εἰς θέσιν γεφύρι άστισθεν καπνωπολον Δ. Νταλέτου. Πλοντίσασα το εργοστάσιον τούτο εξ Ευρώπης η διευθύντρια υπόσχεται εργασίαν καλλιστηρί και ευθυνήν εν πάσι. Εκτός τιων ετοίμων πίλων αναδέχεται την κατασκευήν και προμήθειαν οιονδήποτε είδους του γυναικείου καλλωπισμού προς δε και οιανδήποτε κατ' αρέσκειαν επιδιέρθιωσιν παλαιών πίλων.

(Ελπίς, φ. 480, 20 Οκτωβρίου 1885, σ. 2)

γ

Ποιούμαι γνωστόν εἰς τας αξιοτίμους Κυρίας διτί επλούτισα το εργοστάσιόν μου δι' αρίστης συλλογής καστοριῶν πτερηνῶν, πτερών, δαντελλῶν κορδελλῶν γαλονίων και πάντων τῶν χρειασθέν προς κατασκευὴν πλοντιστάτων και κομψοτάτων καπέλλων ἀπαντά του νεωτέρου συρμού εκ Παρισίων. Η ποικιλία των ειδών και των ποιοτήτων θέλει ευχαριστήσαι πάσαν Κυρίαν η οποία ἔθελε επισκεφθεῖ το εργοστάσιόν μου. Ευρίσκει καπέλλον 50 δραχμῶν και καπέλλον 18 δραχμῶν, καστόρι πλουσίως και κομψώς εστολισμένον. Το εργοστάσιόν μου κείται απέναντι του καταστήματος τον κ. Χαροκόπου.

Αικατ. Ηλιαριού
μοδίστρα

(Ελπίς, φ. 700, 29 Οκτωβρίου 1889, σ. 4).

δ

Εἰς το παρό τη Πλατεία οδώ κατάστημα τον Κων. Γ. Κλανδιανοῦ και Υιόν εκομίσθησαν εκ των καλλητέρων Εργοστασίων της Ευρώπης παντάς είδους υλικά διό γυναικείων πίλωνς ἵτοι ψάθες εστολισμέναις και αστόλιστες, ἀνθη, πτερά, Κορδέλλες, Γάζες, τούλια, Ομβρέλλες, Κορσάδες, Σκάλτσες, βε-

υτάλιες, χειρόκτια (*Mitaines*), μετάξεια μαλλιά, στέφαρα και γυνολάντες διά γάμων και διάφορα άλλα είδη της πολυτελείας. Το ανωτέρω κατάστημα χάριν της ευκολίας των πελατριών ηλάττωσε τας τιμάς κατά 25% ολιγώτερον άλλων Καταστημάτων. Ενθνή, ταχύτης και Κομψότης.

(Ελπίς, φ. 789, 12 Μαΐου 1891, σ. 4)

ε

Εις το ερπορικόν Σ. Τσακασίάνον εκομίσθησαν εκ των εν Αθήναις νέου μηχανικού πυλοποιείου καπέλλα καλοκαιρινά των τελευταίων σχημάτων και διαφόρων ποιοτήτων, άπαντα δε εις τιμάς εκτός συναγωνισμού.

(Ελπίς, φ. 966, 17 Ιουλίου 1984, σ. 3)

στ

Συσταίνομεν εις τας Κυρίας και Λεσπονίδας το κατάστημα Αλεξ. Κλανδιανού, το οποίον εφωδιάσθη με ωραία και εκλεκτά καπέλλα χειμερινά καστόρια, με άνθη, πτερό, κορδέλλες, γαρνιτούρες, ομφρέλλες, χειρόκτια, ζώνες, κορσές, στέφαρα γάμων με μεγάλην συλλογήν βαπτιστικών και όλα τα είδη εργοχείρων.

(Πατριώτης, φ. 199, 14 Νοεμβρίου 1896, σ. 4)

5. Βαφεία, καθαριστήρια, σιδηρωτήρια

α

Ειδοποίησις. Ο κύριος Βαφθολομαίος Μοντεβέρδες εκ Μεδιολάνων βάφει κατά την γεωτέραν Γαλλικήν και Ιταλικήν μέθοδον μεταξωτά και μάλλινα φορέματα και χειρόκτια παντός χρώματος. Προσέτι αφαιρεῖ όλας τας κηλίδας από τα φορέματα και επαναφέρει το πρώτον χρώμα εις τα χειρόκτια.

(Αγών, περίοδος Δ', φ. 297, 15 Σεπτεμβρίου 1883, σ. 4)

β

Βικτωρία Κλάδη. Σιδερόνει εις την εντέλειαν. Καθαντό αθηραϊκά. Σιδερώμα γναλιστερό με σίδερα φερμένα από τας Αθήνας. Κατοικεί απομάτον από την Μοιραχία.

(Πατριώτης, φ. 142, 5 Οκτωβρίου 1895, σ. 4)

γ

Βαφείον. Ήτο μεγίστη ανάγκη εν Ζακύνθῳ ενός μεγάλου ατμοκινήτου βαφείον και κηλιδοκαθαρτηρίου τελευταίον συστήματος, πάντες δε εκαθαρίζομεν και εβάπτομεν τα διάφορα είδη των υφασμάτων μας εκ των ενότων. Εν-

τυχώς την έλλειψη έσπεινε τα θεραπεύσῃ ο αξιότιμος σημαντής μας κ. Νικόλαος Σταθέρης Λέντζευης, ο οποίος, τη συνεγγασία των αγίστων και ειδικού τεχνίτον κ. Ιωαν. Στρατοπόδου, ίψουσαν πατ' αυτάς εν τη Οδῷ Ανεξαρτησίας και έναντι του Καταστήματος κ. Λημ. Βερείκη. Μέγα ατμοκίνητον βαφείον και κηλιδοκαθαρτήριον, εκ των τελειοτέρων της Ευρώπης εε τῷ οποίῳ βάφονται και καθαρίζονται όλα τα είδη των υφασμάτων ανδρών, γυναικών και παιδιών, βελούδα μεταξωτά, μάλλινα και βαμβακερά, μιλλοβιβλιμάκι, λινορέταξα, τάπητες, νήματα παιτώς χρόμυτος, κυνηγίαν, πυραπετάζματα. Καθαρίζονται λεγκά φορέματα, γάντια και όλα τα είδη διά στεργού χιθανίσματος. Εκτυπούνται διάφορα ενυποτακά και κυρεϊκά τηςτεζομάνδυλα. Η δε γρασία εκτελείται μετά ευσυνειδήσας και τέχνης απαλαμέλλον, διότι οι παντοειδείς χωραματισμοί μένουσιν αμετάβλητοι από οιανδίποτε επίγειαν, είνε ζωηρότατοι, αι σκενασίαι των διαφόρων βαφών δεν φθείρουσι τα ιφάρματα και τέλος αι τιμαί είνε λίαν συμφερτικάι. Απέραντη τοιούτων συντάτεων, έκαστος Ζακύνθιος οφείλει μίαν τα κάμη δοκιμήν και δεν θα μετανοήσῃ.

(Αι Μόνσαι, φ. 286, 13 Φεβρουαρίου 1905, σ. 6)

6. Υποδηματοποιεία

α

Εις το γνωστόν ιταλικόν υποδηματοποιείον του Μπατίστα Μονχάτζαρ, πλησίον των Αγίων Μάρκου, πωλούνται άπαντα τα είδη της υποδηματοποιείας. Βιδέλα, Σαγρέδαις, Βαμέταις, διάφορα δέρματα, εργαλεία και όλα τα είδη της τέχνης.

(Πατριώτης, φ. 142, 5 Οκτωβρίου 1895, σ. 4)

β

Εις το νέον Υποδηματοποιείον του κ. Δ. Καποδίστρια, παραπλεύνος Ενεχυροδανειστηρίου, κατασκευάζονται καλλιτεχνικά και ηγγυημένα υποδήματα.

(Αι Μόνσαι, φ. 355, 1 Ιανουαρίου 1908, σ. 6)

γ

ΤΑ ΚΟΜΥΟΤΕΡΑ

ΤΑ ΕΛΑΦΡΟΤΕΡΑ

ΤΑ ΣΤΕΡΕΩΤΕΡΑ

ΤΑ ΕΥΘΗΝΟΤΕΡΑ

ΥΠΟΔΗΜΑΤΑ

κατασκευάζονται εις το εν τη οδῷ Φωσκόλου Καλλιτεχνικόν Υποδηματοποιείον του συμπολίτου μας κ. ΑΝΔΡΕΟΥ ΔΙΟΝ. ΧΡΥΣΑΦΗ.

(Ο Φιλελεύθερος, φ. 2, 17 Νοεμβρίου 1911, σ. 4)

7. Κοσμήματα - Οπτικά

α

Ο διμότος ωφολογοποιός Μπετίνος Κοντελιάνος έφερε από την Ευρώπη αραιότατα και κομψότατα στολλίδια γυναικεία και ανδρίκια, ίστοι δακτυλίδια, σπίλαις, μπερλίκι ωρολόγια, καδένας χρυσός και αργυρός και άλλα διάφορα, ώστε όσοι έχουν την επιχαρίστηκαν προμηθευθείσιν και μάλιστα για μποναμάδες, παρακαλούνται να μη λειφούν να επισκεφθείσιν το κατάστημά του και συγέμια να αγοράσουν και ας είναι βέβαιοι ότι θέλει ευχαριστηθείσιν διά το πρόγραμμα και την μετριότητα των τιμών.

(Κόσκινο, φ. 14, 20 Δεκεμβρίου 1877, σ. 2)

β

Μεγάλη συλλογή Ομματούαλιν

Εις το χρυσοχοείον του κ. Γεωργίου Μαρίνου (Πλατεία ρούγα) εκομίσθησαν εξ Ευρώπης μεγάλη συλλογή ομματούαλιν διά μύστας και πρεσβύτερας κυθίων και ομματούαλια Χρωματιστά διά τον ήλιον. Προς δε έφερε και κλίμακα οράσεως δι' ης ευκολότατα ευχίσκει ο βουλδέμενος τον αριθμόν του. Παρά την ιδιότηταν και θήκαι, κορδόνια και παν σχετικόν.

(Πατριώτης, φ. 332, 3 Ιουνίου 1899, σ. 4)

8. Καλλυντικά

α

Εις το νέον «Κουρείον και Μυροπωλείον» του κ. Παύλου Εναγγελιστού κείμενον εις την «Πλατείαν του Ποιητού» έφθασαν εκ Παρισίων ποικίλα εκλεκτά Μυρωδικά και Σαπούνια ενώδη πρωτίστης ποιότητος του διασήμου εργοστασίου Rigaud e Co πωλούμενα εις λαϊν συγκαταβατικάς τιμάς, λαϊν κατάλληλα δια δώρα της πρωτοχρονίας.

(Ελπίς, φ. 542, 21 Δεκεμβρίου 1886, σ. 2-3)

β

Παρά τα κουρείων και μυροπωλείων Σπυρίδωνος Γ. Τσακασιάνου πωλείται τριανταφυλλόλαδον (oglio di rosa) προς 3 δραχ. το δράμιον, το οποίον επρομηθεύθη κατ' αυτάς εκ Κανοσταντινούπολεως περί της γυησιότητος του ο ποίον δίδεται προς δοκιμασίαν εις εισοδήμπτοτε φαρμακοποιόν. Πωλείται προσέτι αμηγδαλόλαδον γλυκό μεμιγμένον μετά τον άνω τριανταφυλλολάδον προς 30 λεπτά την ουγγιάν.

* Ένδυμα και διαφήμιση στη Ζάχυνθο

163

Ο προμηθευόμενος άντο των τριμένων ουγγιών αγοράζει τούτο ποὺς 25 λεπτά την ουγγιάν. Εν τῷ αυτῷ κτηματίῳ και μυροπωλείῳ εργάζεται πλωτίσια συλλογή αφωμάτων και σαπίνων εκ των αρίστων επιφυτακών καταστημάτων οις και ωραίοι λαμπόδεται. Ενθάσκονται προσέτι άμιστα και επεγγυητικά υργά διά των οδόντας και τα γυνωστά επανορθωτικά των τριχών Allen's Hebe's και Toseter

(Ελπίς, φ. 628, 3 Ιουλίου 1888, σ. 3)

γ

HBH

'Ασχετον από κάθε επιβλαβή ουσίαν, παρεπεινάσθη κατά τα νεώτερα διδόμενα της επιστήμης υγρόν απολύτως αλάρθαστον εις το ν' αποδίδη εις τας τρέχας το πρώην χρώμα των, χωρίς να λερώνῃ το πρόσωπον, ενδυναμούν άμα αυτάς και εμποδίζον την πτώσιν των. Το αποτέλεσμά του ήμια ευκολότατον και μονιμώτατον, η δε τιμή του ευθυνοτάτη διότι κατέπερ εκάστη φύλη «Ηβης» περιέχει 125 δράμια υγρού, πωλείται μόνον αντί 3,50 δραχμών παρὰ την παρασκευαστή του

ΚΑΡΑΓΙΣΚΩ ΚΑΙ ΥΒΩΚΑ

Εν Πάροις

Εν Ζακύνθῳ δε παρά την φαρμακείῳ Πελεκάση.

(Πατριώτης, φ. 18, 13 Μαΐου 1893, σ. 4)

δ

ΕΙΣ ΤΟ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΝ ΠΟΥΔΡΑΣ**ΑΔΡΙΑΝΗΣ Ι. ΔΕΛΑΠΟΡΤΑ**

Ενθίσκεται πονδρα μοναδική, αριστης ποιότητος, απηλλαγμένη πάσης φροδοποιάς ύλης και δίδουσα εις το δέρμα λεπτότητα και στιλπνότητα καταφανή. Εξαφανίζει παν είδος παθήσεων τον δέρματος.... Συνιστάται διά πάρτα, προ πάντων διως δια μικρά παιδία. Πωλείται εις κομψότατα κυρία και χήμα και εις τιμάς συγκαταβατικάς.

(Πατριώτης, φ. 242, 18 Σεπτεμβρίου 1897, σ. 4)

ε

Ατμοκίνητον Χημικόν εργοστάσιον Πούδρας**Τιμολέοντος Κακολόγη**

Η πούδρα του ανωτέρου εργοστασίου διά των νεωτάτων χημικών μεθόδων και του τελευταίου συστήματος μηχανημάτων παρασκευαζομένη, συνιστάται ως ανωτέρα πάσης εγχωρίου και έντης.

(Αι Μόσαι, φ. 294, 15 Ιουνίου 1905, σ. 8)

ΠΗΓΕΣ

Παρατίθεται κατάλογος των εντίπον με τα πλήρη ονόμα, α των ψήφων του χρησιμοποιήθηκαν στην παρούσα μελέτη.

ΕΦΗΜΕΡΙΑΣ

1. ΑΙΓΩΝ (1877-1883)

φ. 154, 29 Νοεμβρίου 1877	φ. (184) 16, 13 Δεκεμβρίου 1879
φ. 162, 11 Μαρτίου 1878	φ. 297, 15 Σεπτεμβρίου 1883
φ. (175) 7, 21 Σεπτεμβρίου 1879	

2. ΕΛΠΙΣ (1884-1896)

φ. 216, 24 Ιανουαρίου 1884	φ. 701, 12 Νοεμβρίου 1889
φ. 400, 13 Μαΐου 1884	φ. 705, 10 Δεκεμβρίου 1889
φ. 412, 20 Ιουλίου 1884	φ. 730, 13 Μαΐου 1890
φ. 435, 30 Δεκεμβρίου 1884	φ. 752, 7 Οκτωβρίου 1890
φ. 447-448, 17 Μαρτίου 1885	φ. 774, 17 Φεβρουαρίου 1891
φ. 480, 20 Οκτωβρίου 1885	φ. 781, 24 Μαρτίου 1891
φ. 506, 20 Απριλίου 1886	φ. 783, 3 Απριλίου 1891
φ. 542, 21 Δεκεμβρίου 1886	φ. 784, 7 Απριλίου 1891
φ. 585, 27 Σεπτεμβρίου 1887	φ. 789, 12 Μαΐου 1891
φ. 587, 11 Οκτωβρίου 1887	φ. 792, 12 Ιουνίου 1891
φ. 601, 3 Ιανουαρίου 1888	φ. 822, 3 Νοεμβρίου 1891
φ. 613, 20 Μαρτίου 1888	φ. 835, 16 Φεβρουαρίου 1892
φ. 615, 3 Απριλίου 1888	φ. 911, 27 Ιουνίου 1893
φ. 618, 24 Απριλίου 1888	φ. 966, 17 Ιουλίου 1894
φ. 624, 13 Μαΐου 1888	φ. 1008, 30 Απριλίου 1895
φ. 628, 3 Ιουλίου 1888	φ. 1010, 14 Μαΐου 1895
φ. 649, 13 Νοεμβρίου 1888	φ. 1011, 21 Μαΐου 1895
φ. 669, 2 Απριλίου 1889	φ. 1031, 8 Οκτωβρίου 1895
φ. 696, 1 Οκτωβρίου 1889	φ. 1075, 4 Αυγούστου 1896
φ. 700, 29 Οκτωβρίου 1889	

3. ΕΜΠΡΟΣ (1900)

- φ. 3, 3 Σεπτεμβρίου 1900
 φ. 4, 10 Σεπτεμβρίου 1900
 φ. 8, 27 Οκτωβρίου 1900

4. ΕΡΕΥΝΑ (1902)

- φ. 2, 30 Οκτωβρίου 1902

5. ΚΟΣΚΙΝΟ (1877-1879)

- φ. 14, 20 Δεκεμβρίου 1877
 φ. 24, 15 Οκτωβρίου 1878
 φ. 31, 14 Ιανουαρίου 1879

6. ΚΡΑΤΙΚΗ (1883)

- φ. 35, 24 Ιουνίου 1883

7. ΝΕΟΝ ΠΝΕΥΜΑ (1907)

- φ. 6, 25 Απριλίου 1907

8. Ο ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΣ (1895)

- φ. 6, 5 Μαΐου 1895

9. Ο ΦΙΛΕΙΟΥΘΕΡΟΣ (1911)

- φ. 2, 17 Νοεμβρίου 1911

10. ΠΑΤΡΙΩΤΗΣ (1893-1899)

- φ. 9, 11 Μαρτίου 1893
 φ. 10, 18 Μαρτίου 1893
 φ. 18, 13 Μαΐου 1893
 φ. 27, 8 Ιουλίου 1893

- φ. 41, 14 Οκτωβρίου 1893

- φ. 46, 18 Νοεμβρίου 1893

- φ. 59, 17 Φεβρουαρίου 1894

- φ. 77, 30 Ιουνίου 1894

- φ. 82, 4 Αυγούστου 1894

- φ. 96, 3 Νοεμβρίου 1894

- φ. 97, 10 Νοεμβρίου 1894

- φ. 118, 13 Απριλίου 1895

- φ. 122, 1 Μαΐου 1895

- φ. 123, 18 Μαΐου 1895

- φ. 129, 6 Ιουλίου 1895

- φ. 142, 5 Οκτωβρίου 1895

- φ. 168, 11 Απριλίου 1896

- φ. 199, 14 Νοεμβρίου 1896

- φ. 242, 18 Σεπτεμβρίου 1897

- φ. 256, 18 Δεκεμβρίου 1897

- φ. 262, 29 Ιανουαρίου 1898

- φ. 301, 12 Νοεμβρίου 1898

- φ. 320, 11 Μαρτίου 1899

- φ. 325, 15 Απριλίου 1899

- φ. 332, 3 Ιουνίου 1899

- φ. 335, 26 Ιουνίου 1899

- φ. 349, 7 Οκτωβρίου 1899

- φ. 353, 5 Νοεμβρίου 1899

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

1. ΆΙ ΜΟΥΓΣΑΙ (1894-1911)

- φ. 1, 15 Απριλίου 1894
 φ. 72, 15 Αυγούστου 1895
 φ. 116, 1 Φεβρουαρίου 1898
 φ. 265, 15 Απριλίου 1904
 φ. 274, 15 Αυγούστου 1904
 φ. 281, 1 Δεκεμβρίου 1904
 φ. 286, 13 Φεβρουαρίου 1905
 φ. 288, 15 Μαρτίου 1905
 φ. 293, 1 Ιουνίου 1905

- φ. 294, 15 Ιουνίου 1905
 φ. 317, 1 Ιουνίου 1906
 φ. 318, 15 Ιουνίου 1906
 φ. 327, 1 Νοεμβρίου 1906
 φ. 332, 15 Ιανουαρίου 1907
 φ. 355, 1 Ιανουαρίου 1908
 φ. 402, 15 Δεκεμβρίου 1909
 φ. 446, 15 Οκτωβρίου 1911

Γ Λ Ω Σ Σ Α Ρ Ι

α λ π α κ δ: μαλακό και στιλπνό ύφασμα πολυτελείας.

α μ ε ρ ι ν δ: ύφασμα από έριο μερινού (είδους προβάτου).

α τ ι λ α ζ ω τ δ: από ατλάζι (μεταξωτό ύφασμα).

β α κ έ τ α: κατεργασμένο δέρμα αγελάδας.

β ά τ α: λεπτό στρώμα από βαμβάκι με επίγρισμα ζηρής κόλλας σ' όλες τις πλευρές χρησιμοποιείται στη ραπτική ως υπόθεμα στα ενδύματα.

βι δ έ λ ο: δέρμα από μοσχάρι.

χ ο λ ά ρ ο σ: επώμιο.

λ ου ζ ζ ι: ίσως από το γαλλικό *Luisant* = γυαλιστερός (ρ. *luire* = λάμπω).

μ α γ ι θ ι κ α: είδος σκευών ιδιαίστερης κεραμικής τέχνης από πηλό στιλβωμένο και διακοσμημένο περίτεχνα.

μ α ν δ ρ ά σ: εγγώριο βαμβακερό ύφασμα.

μ α ρ α μ π ο ύ: φτερά από πτηνά της οικογένειας των πελαργών.

μ π α ο ύ τ α: προσωπίδα, μάσκα.

π α ν α μ ά σ: θάθινο καπέλο με φαρδύ κι ευλύγιστο γύρο.

ρ ε ν τ ε γ ό τ ς: τσόχινος επενδύτης μακρύς ώς τα γόνατα εφαρμοστός στη μέση με σταυρωτό ή απλό κούμπωμα και ίσια μακριά μανίκια με πρόσθιες μανσέτες.

ρ ε π ο ύ μ π λ ι κ α: σκουρόχρωμο καπέλο από καστόρι ή τσόχα με γύρο και διακοσμητική κορδέλα στη βάση του θόλου.

σ α γ ρ έ δ ες: δέρματα από ίππους ή δόνους εύκαμπτα και αδιάβροχα με κοχύδη επιφάνεια.

σ ε β ι δ τ: μάλλινο ύφασμα.

σ μ δ κ ι ν: επίσημο ένδυμα.

σ π ί λ α: καρφίτσα (κόσμημα).

τ ζ ε λ ο ο ν τ Ζ ι α: κιγκλίδωμα στα παράθυρα για να μένονταν αθέτες οι γρατζες.

τ ρ ι κ δ: πλεκτό ύφασμα.

τ σ ί τ ι: βαμβακερό ύφασμα.

φ α σ σ ο ν έ: ύφασμα του οποίου η πλέξη δημιουργεί σχέδια

A B S T R A C T

COSTUME AND ADVERTISEMENT IN ZANTE DURING THE PERIOD 1877-1911

by

MARINA VRELLI-ZAHOU

Dressing is one of the most lively parts of the advertising activities.

The purpose of this paper is to examine advertisements of clothes during the period 1877-1911 in Zante, a historically interesting Ionian island with close economical and cultural relationships with Western Europe.

The material studied is consisted of 112 advertising texts published in the newspapers of Zante in the form of announcements or simple advices by the journalists. These texts present to the readers the people who involved in all sorts of clothing production. They also mention the place of the shops and workshops and thus giving us the position of the market.

The advertised products are cloths, sewing machines, underwear, ready-made cloths, as shirts, dresses, dress-costumes, coats etc, hats, socks, shoes, gloves, ties, umbrellas, fans, jewels and cosmetics, according to the fashion of Western Europe. In fact, the tailors, the dress and hat-makers and the merchants of Zante used to travel every season to Europe and sometimes to Athens and Patras to get information about the latest fashion and to make their orders.

In order to attract the public interest, the people of the advertisements point out, in their announcements, the elegance of their fellow-citizens, the adequate supply of goods in their stores, the variety of designs, colours, qualities and, especially, the very reasonable prices.

In general, these advertising texts are very important because they provide us with useful information about the urban costumes and the gradual urbanization of folk costumes in Zante, and because they also inform us about the financial and commercial life in Zante.

UNIVERSITY OF IOANNINA